

ВИСТИНАТА ЗА МАКЕДОНСКАТА ОХРИДСКА ПАТРИЈАРШИЈА - МАЈКА НА ПРАВОСЛАВИЕТО

На иницијатива на охридскиот патријарх Гаврил I, на Вселенскиот собор во Цариград, во 1590 година, Московската митрополија била подигната на степен на Патријаршија.

Муравев: "Охридскиот патријарх Гаврил I, со својот висок углед и авторитет, непосредно придонел за унапредувањето на Московската митрополија во Патријаршија. Како награда за овој чин, тој од рускиот цар Теодор Иванович добил 40 златници, два пати повеќе од останатите поглавари присутни на Вселенскиот собор во Цариград".

**ЗОШТО РУСИЈА ГО ОДБИ
ВАТИКАНСКИОТ ПРЕДЛОГ ЗА ОПШТ
ХРИСТИЈАНСКИ АНТИТУРСКИ СОЈУЗ**

Пишува: д-р Петар ПОПОВСКИ

Охридскиот патријарх Гаврил I, непосредно по завршувањето на својата мисија во Русија, која имала цел да го наговори рускиот суверен Теодор Иванович да се откаже од јурisdикцијата на Цариградската патријаршија и да ги протера грчките архијереји и владици од Русија, ги посетил сите поголеми црковни престоли во Источната екумена, кај кои лобирал за унапредувањето на Московската митрополија во Патријаршија. Од високите црковни големодостојници барал да извршат притисок врз цариградскиот патријарх Иеремија II, со барање да свика Вселенски собор, на кој би се решило ова руско црковно прашање. Имено, цариградскиот патријарх намерно и тенденциозно го одлагал руското барање за давање патријаршиско достоинство на Москва, бидејќи по тој чин неговата диецеза можела да се сведе само на три епархии. Поглаварите на црковните престоли, кои ги посетил Гаврил I, многу добро го сфаќале неговото лобирање, бидејќи руските цареви биле **"единствени штедри добродетели и спомагатели"** во Источната екумена, кои со материјални средства ги помагале економски слабите цркви, овозможувајќи им да се одржат, бидејќи без таа помош тие не биле во состојба да ги подмируваат големите османски намети. Мисијата на патријархот Гаврил I била многу успешна, што е разбирливо, бидејќи сите цркви материјално биле зависни од Москва.

Не можејќи да ги избегне сè погласните барања и притисоците од влијателните црковни престоли, **патр.** Иеремија II, по силни противења и отпори, во што била вклучена и целата негова пропагандна машинерија, која имала задача да ги неутрализира притисоците, најпосле задоволувајќи го општо-то барање, свикал Црковен собор на кој единствена точка би-

ло - решавањето на руското црковно прашање. Соборот се одржал на почетокот на март 1590 година. Во неговата работа зеле учество 5 патријарси, 42 митрополита, 19 архиепископи и 20 епископи. На Соборот едногласно било решено Московската митрополија да се унапреди во Патријаршија. Со цел да ги избегне последиците, кон решението на мнозинството неочекувано се придружила и Цариградската патријаршија, што било изненадување за иерарсите од Источната екумена.

По овој настан, на предлог од антиохискиот патријарх, во Москва биле испратени специјални пратеници предводени од Гревенскиот **митр.** Калистрат и Трновскиот митр. Дионисиј Ра-

ли, и двајцата претставници на Охридската патријаршија, кои на рускиот цар Теодор Иванович и на митрополитот Иов требало и официјално да му го врачат решението на Вселенскиот собор за прогласувањето на Московската митрополија во **Патријаршија**. Не било без причина тоа што изборот паднал на претставници од Охридската црква, бидејќи нејзините иерарси уживале најголем углед и достоинство во Русија.

На пат кон Москва пратениците од Вселенскиот собор, охридските митрополити Калистрат и Дионисиј Рали, тргнале кон средината на април 1590 година. По повеќедневно патување, на крајот на мај пристигнале во градот **Смоленск** каде

Приселков: "Киевска Русија, христијанската вера ја примила во X век - не од Византија, туку од рацете на охридскиот патријарх. Руската црква во тоа време била една од епархиите на старата Охридска патријаршија. Јурisdикцијата на Охридската патријаршија над Руската црква продолжила и по паѓањето на Македонија под Византија (1018), во времето на Василие Втори... Кога бил ракоположен првиот руски митрополит, Теопемт, во 1037 година, Руската црква и тогаш ѝ била потчинета на Охридската патријаршија".

биле пречекани со сите почести. Тука смоленските војводи посебна чест му укажале на Гревенскиот митрополит Калистрат, титулирајќи го како **"Архиепископ Гревенски"**, што било разбирливо, бидејќи Русите повеќе почит им укажувале на епархиските архијереји кои биле поблиску до Охрид, отколку до Цариград. Се чини дека токму поради тоа, од страна на руските официјални државни и црковни власти, **митр.** Калистрат наместо **митрополит** бил титулиран како **архиепископ**.

По краткиот престој во Смоленск, гостите пристигнале во гратчето Можјакс каде што ги пречекал специјален пратеник од рускиот цар Теодор. Тој имал задача гостите да ги прифати **достојно** и на пат за Москва да ги распраша за тоа - **како се држеле патријарсите за време на разгледувањето на руското црковно прашање; дали се молеле за здравјето на царот; дали во активите го спомнувале московскиот патријарх Иов; дали за тоа знаеле турскиот султан и пашите; од кои места доаѓале учесниците на Соборот** итн. Кога пристигнале во Москва, во месноста **Воробови Гори**, гостите ги пречекал Новоспаскиот архимандрит (игумен), придружен од неговиот клучар, кој како специјален пратеник на рускиот **митр.** Иов, требало да им изрази добредојде и да им го пренесе благословот на рускиот митрополит за убав поминик и престој во Русија.

На 20 јуни, по речиси еден месец престојување во Русија, пратениците Калистрат и Дионисиј Рали со придружбата, која ја сочинувале неколкумина архимандрити, патувајќи за Царскиот двор пристигнале во **Кремљ** и минувајќи низ **Посолската палата**, дошле во средната **Златна палата**. Тука, на својот престол, седел царот Теодор, опкружен од група болјари и дворјани во златни алишта. Царскиот дијак (секретар) Андреј Штелкалов најнапред го претставил **митр.** Калистрат Гревенски и архимандритите, а потоа и останатите членови на делегацијата, официјално испратени од Цариградскиот собор. Во делегацијата се наоѓале и неколкумина архиепископи од **Света Гора** и од **Божјиот Гроб** кои дошле за милостина. Кога архијерејите влегле во Златната палата царот станал од својот престол, редум се ракувал со сите, најнапред со **митр.** Калистрат, кој потоа му ги пренел благословите од цариградскиот и од другите патријарси, а потоа му предал **свештени мошти** и **златен венец со скапоцени камење** и **бисери** и уште еден **венец за царицата**. По овој свечен чин, царот ги поканил специјалните пратеници да го посетат митрополитот Иов за да присуствуваат на церемонијалот кога и официјално требало

да ги **облече свечените патријаршиски одежди** пред почетокот на **Успенскиот собор**, на **водоосветувањето**. При напуштањето на Златната палата на гостите им биле укажани сите почести. **"Почитта која му била укажувана на Гревенскиот митр. Калистрат"**, всушност **"била израз на уважувањето кое рускиот цар го имал кон Патријаршијата во Охрид"**.

На **Успенскиот собор**, кој се одржал на 18 јануари 1591 година, претставниците на **Цариградскиот собор** дошле во свечени одежди. Откако се поклонила пред успенските икони, заедно со останатите свештенослужители, тие примиле благослов. На свечената церемонија од името на патријарсите на Цариградскиот собор пристапна беседа одржал **митр. Дионисиј**, по што на московскиот митрополит Иов му предал грамота со која бил унапреден во патријарх, а потоа заедно со митр. Калистрат Гревенски зеле учество во литијата **"Крстен од"**. По овој настан гостите останале уште два месеца во Русија, односно дури во февруари 1591 година тие се вратиле во своите митрополии.

Задоволен од унапредувањето на Московската митрополија во Патријаршија, со автокефален статус, рускиот цар Теодор во 1593 година на Балканот испратил свои специјални пратеници - легати, предводени од Трифон Коробејников и Ми-

Успенскиј: "Култот кон Светите солунски браќа Кирил и Методиј бил толку голем, што за да не се заборава тоа што тие го сториле за Русија и за рускиот народ, со Указ на Успенскиот собор (почетокот на XII век), било решено секоја година 11 мај да се чествува во нивна чест, прогласувајќи го тој ден за традиционален празник".

хаил Огарсов со 5.564 унгарски златници, кои како материјална помош требало да им се поделат на име подарок на сите патријарси, архиепископи, митрополити и на видни епархии и манастири, преку кои рускиот суверен сакал да ја изрази својата благодарност за прогласувањето на Руската црква во **автокефална патријаршија**. Меѓу другите, царот предвидел паричен подарок и за охридскиот патријарх. Од сите личности назначени во списокот, патр. Гаврил I примил најмногу - 40 златници, два пати повеќе од останатите. Тоа било сосема разбирливо, бидејќи охридскиот поглавар во Москва се сметал за многу важен православен хиерарх, кој **"со својот углед, авторитет и достоинство придонел за унапредувањето на Московската митрополија во автокефална Патријаршија"**.

По патр. Гаврил I, кој во руската историска литература е **славен како личност кој го покренал прашањето за осамостојување на Руската црква и за нејзино прогласување за автокефална црква**, независна од Цариградската патријаршија, преку прераснување на Московската митрополија во Патријаршија, видно се прошириле и се зацврстиле врските меѓу Македонија и Русија, особено меѓу Македонската и Руската црква. Тогаш дошло до зачестени меѓусебни посети на високи свештени лица, што придонело кон натамошен уште позабрзан развој на духовната просвета и култура. Честите посети кои биле користени и за учество на високи црковни големодостојници во црковните богослужби, отвориле процес за збогатување на содржината, не само во духовниот, туку и во сите други сегменти од животот. Некои од тие и таквите посети, освен религиозен, често имале и политички карактер. По Вселенскиот собор во Цариград, рускиот дневен и периодичен печат бил преполн со прилози со кои се славело и се величело името на охридскиот патријарх Григориј I, нарекувајќи го **"најзаслужен хиерарх за Руската црква"**.

Следејќи го патот на патр. Гаврил I, чија животна цел и преокупација била што повеќе и непосредно да се развиваат и да се продлабочуваат врските со Руската црква заради размена на духовните вредности - на просветните и на културните

и за нивна афирмација, интеграција и имплементација во црковниот живот во словенските земји, голем број свештени лица од сите краишта на Македонија патувале во Русија, со цел да воспостават непосреден контакт со познати духовни центри и со видни личности во рускиот духовен живот. Големо интересирање и желба за дејствување во таа насока владеело меѓу клериците во источните македонски епархии. Во 1596 година во Москва пристигнал **архим. Гервасиј**, игумен на Осоговскиот манастир **"Св. Јоаким Осоговски"**. Целта на посетата била да воспостави непосредни и трајни врски со **Волгогодскиот манастир**, што довело до чести меѓусебни посети на клерици и до размена на богослужбени книги и иконографски дела. Во октомври 1603 година во Русија пристигнал и **ѓаконот Митрофан** од Струмичкиот манастир **"Св. Никола"**. Тој бил примен лично од рускиот цар Борис Годунов (1595-1621), заедно со други духовни лица од Блискиот Исток. Користејќи ја посетата како можност за меѓусебно запознавање и зближување, **ѓаконот Митрофан** го известил царот за тешката положба во која се наоѓала Македонската црква и за надежите кои

македонскиот народ ги гаел кон Русија, кон која гледал како на **земја спасителка и покровителка**. Тука тој добил богослужбени книги и други црковни предмети и подароци, од кои некои и денес се чуваат во струмичкиот манастир **"Св. Никола"**.

Работејќи во тој дух, во духот на проширувањето и зацврстувањето на врските и соработката со Русија и со Руската црква, пролетта 1604 година во Москва пристигнал и новоизбраниот охридски поглавар **Атанасиј I**, придружен од неколкумина архијереји, меѓу кои, од Пелагониско-прилепскиот **митр. Еремија**, од Мегленскиот **митр. Јосиф** и од Трновскиот **митр. Дионисиј**. На 24 јуни сите тие биле примени во аудиенција кај рускиот цар. Поттикнат од незавидната положба на Македонската црква, особено во економски поглед, поради превисоките државни даноци, што имало тенденција да го задушат духовниот живот, **Атанасиј I** во 1604 година отишол во Русија со намера од новиот руски цар Борис Годунов, лично да побара Русија воено да се ангажира за ослободување на словенските народи на Балканот од османската окупација и тиранија. **Атанасиј I** бил поттикнат на ваков чекор и од упорното настојување на папата **Клемент VIII** да ги придобие руските владетели, световните и духовните, да земат учество во од негова страна планираниот **Општ христијански антитурски сојуз**.

Не е познато како на тоа реагирал рускиот цар, меѓутоа следејќи ја тогашната руска надворешна политика, особено нејзината политика кон Турција, не давало можност за успех на политичката мисија на **патр. Атанасиј I**. Тоа било време кога

руските владетели настојувале не само да одржат добри, туку и пријателски односи со Турција. Имено, во 1595 година Русија одбила да земе учество во **антитурскиот сојуз**, кој го подготвил папата Клемент VIII. Во тоа време Русија не пројавувала поголем интерес за Јужните, односно за Балканските Словени, и свесно избегнувала за нив да се застапува пред Високата Porta и султанот, а нејзината словенофилска политика се состоела единствено во материјално помагање на црквите и на манастирите во тие земји. Со оглед на ваквата надворешна политичка ориентација на Русија во тој период, во недостиг на соодветни извори, може да се претпостави дека **патр. Атанасиј I** не успеал да ги заинтересира владејачките кругови на Русија за својот проект, за поддржување на едно евентуално вооружено востание во Македонија и на Балканот. Сепак, познато е само тоа дека тука добил материјална помош, со која успеал да врати дел од црковните предмети и имоти заложи во турските банки и во судовите во сопственост на Охридската црква.

По дванаесет години (1616) во Москва пристигнал и **патр. Нектариј II** (1616-1626), откако претходно престојувал во Полска. Се претпоставува дека во тоа време го заменува **патр. Атанасиј I**, кој се наоѓал во подолга посета на некои западни европски земји, со намера да издејствува воена и материјална помош за ослободување на балканските народи од османскиот освојувач. Целта на посетата на **патр. Нектариј II** во Русија била да набави богослужбени книги за црквите и за манастирите во Македонија. Меѓутоа, по пристигнувањето во Москва тешко заболел, поради што бил принуден да остане во Русија подолго време. Според Снегаров, таму останал до крајот на својот живот. По тешко боледување починал во 1626 година

како **"волгоготски архијереј"**. Богослужбените книги кои ги собирал додека служел во **Волгоготскиот манастир** во татковината ги испратил по пелагонискиот **митр. Еремија**, кој во Русија престојувал два пати - во 1604 година, кога бил во придружба на **патр. Атанасиј I** и во 1616 година кога, исто така, бил во придружба на **патр. Нектариј II**, како добар познавач на црковните работи. За него се знае дека при секое доаѓање во Москва **"на царот му доставувал политички податоци за Турција"**.

Со исти мотиви како и Атанасиј I, во Русија престојувале и охридските поглавари Аврамиј (1629-1635) во 1634 година и многу стариот Дионисиј (1652-1673) во 1653 година. Во Москва отишле со единствена цел - **да ги пренесат желбата и чувствата на паствата од Охридската дијецеза, дека единствено Русија може да ги спаси од ропските пранги и османската несреќа и тиранија**. Патријархот **Аврамиј** заминал за Русија по речиси тригодишен престој во европските като-

лички држави, во **Венеција, Франција, Германија и Англија**, каде што имал намера да ги наговори тие воено да се ангажираат за протерување на Османлиите од Балканот и од Европа. Овие активности на **патр. Аврамиј** претставувале продолжување на слободољубивото дело, кое го почнал неговиот претходник **патр. Атанасиј I**. Во негова придружба се наоѓал и **архим. Антим**, игумен на манастирот **"Св. Наум"**, кај Охрид. Историските извори се многу сиромашни во поглед на резултатите од неговата мисија во европските царски дворови. Се знае само податокот дека тој **"со себе носел некои политички**

Мошин: "Во X век постоела многу жива врска меѓу Македонија и Русија. Тогаш рускиот духовен деец Јоаким Коруснјанин го посетил Охрид и оттаму во својата земја донел повеќе македонски црковни ракописи, како Самуилов подарок на Русија".

тајни од Турција за западните европски земји". Во август 1634 година со англиски брод пристигнал во руското пристаниште **Архангелс**, од каде патот го продолжил за **Москва**. За Аврамиј дознаваме дека во Русија отишол со **препорачана грамота** од својот Охридски Синод во која стоело напишано:

"...Доаѓа во твоето државно царство нашиот блаженејши архиепископ на Прва (Света) Јустинијана Охридска и патријарх на целата бугарска земја, господин Аврамиј, по совет на Соборот и желбата на архијерејите во истата област за благотворна милостина...".

На средбата со рускиот цар Михаил Теодорович и со рускиот патријарх Филарет (1622-1638), охридскиот патријарх Аврамиј имал можност непосредно да ги запознае своите домаќини со тешката ропска положба во Македонија, молејќи ги да се заземат за ослободување, како на неговата татковина, така и на другите поробени словенски народи на Балканот. На 22 февруари 1634 година тој бил во аудиенција кај рускиот цар. Еве како руските извори ја опишуваат оваа средба:

"Средбата со рускиот цар била кратка, но корисна. Зборовите на патр. Аврамиј упатени до неговото величество претставувале трогателен повик на еден изнамачен народ, кој живеел со надежта дека ќе добие поткрепа од родната Москва. Рускиот цар тоа го сфатил многу сериозно и се однесувал со почит кон својот висок претставник - патријархот Аврамиј...".

Високиот гостин од Охрид на царот Теодорович му оставил силен впечаток, особено во поглед на познавањето на општествено-политичките и на воените состојби во Македонија и во Турција. Заблагодарувајќи му се за исцрпните информации, на крајот од разговорот му подарил **позлатени чаши, 12 аршини платно дамас, 40 самурски кожи во вредност од 25 рубли и 30 рубли** во готови пари. Во текот на престојот во Москва некој Англичанец, пратеник на Римската црква во руската престолнина, го наклеветил патријархот кај рускиот цар дека наводно бил **"агент на папата"**. Меѓутоа, по неколкумесечен престој, **"царот се уверил дека тоа не е вистина"** и дека **"тој им бил приврзан на православието и на Русија"**.

Молбите на македонските црковни големодостојници упатувани до руското правителство за ослободување на поробените балкански народи, биле конкретни, јасни и отворени, меѓутоа несоодветни за времето во кое биле поставувани, бидејќи во тоа време Русија не била ниту воено, ниту морално подготвена да може да стапи во војна со Турција. Со еден збор, таа не била заинтересирана да води војни, бидејќи не чувствувала некој посебен државен интерес за тоа. Што било уште понеповолно, во тоа време Османлиската империја била во полн полет, како воено, така и политички. На своите северни граници таа натрупувала огромни војски, кои се подготвувале за нови освојувачки походи кон северозападна Европа.

(ПРОДОЛЖУВА)